

Canale Battaglia

Ligging

Italië is nu niet meteen het eerste land waar ik aan denk als ik aan kanalen denk. Toch was dit land zijn tijd al vaak vooruit, ook wat betreft kanalenbouw. In de Povlakte zijn rondom steden als Milaan en Venetië al in de middeleeuwen uitgebreide kanalenstelsels ontstaan. Het Canale Battaglia is hiervan een voorbeeld. Het is een oud kanaal van ruim 17,5 kilometer lang tussen Padua en Monselice. Het kanaal ligt ten oosten van de Euganische Heuvels en begint bij de rivier de Bacchiglione ten zuiden van de oude stad van Padua en gaat bij Monselice over in het Canale Bisatto.

Geschiedenis

Een vulkanisch gebergte

Het stroomgebied van de Po in Noord-Italië kenmerkt zich door zijn weidse vlakten tussen de Alpen en de Apennijnen. Tussen Este en Padua wordt deze laagvlakte echter onderbroken door de Euganische Heuvels (Colli Euganei). Het zijn heuvels tot 600 meter hoog met een vulkanische oorsprong. Al vanaf de oudheid zijn er veel badplaatsen en kuuroorden in dit gebied. Het water uit deze heuvels stroomt vooral af naar het oosten, naar de Venetiaanse lagune. Lange tijd was dit een nat en drassig moerasgebied.

Water als machtsmiddel

De ligging aan of nabij water is altijd belangrijk geweest voor de mens. Dat was ook niet anders in middeleeuws Italië. Sterker nog, er werden nogal wat oorlogen gestreden om het water. De twee buursteden Vicenza en Padua konden het in de 12e eeuw niet al te goed met elkaar vinden. Het bracht Vicenza ertoe om het water uit de rivier de Bacchiglione via een in 1143 gegraven kanaal aan de oostzijde van de Euganische

Heuvels weg te leiden via Este en Monselice richting Chioggia: het Canale Bisatto.

Padua versterkt haar greep op het ommeland

Na deze tegenslag wist Padua zich weer op te richten. De afhankelijkheid van het water uit de Bacchiglione zit de stad echter niet lekker. In 1209 werd het Canale Piovego naar de rivier de Brenta gegraven en in 1314 volgde het Canale Brentella. Daarmee is er voldoende aanvoer van water. In economisch opzicht ziet de stad het belang in van een verbinding met de steengroeven in het zuiden rondom Este en Monselice. Dit zou tegelijk een mooie aanzet zijn om de lagune en laagvlakten ten zuidwesten van de stad in ontginning te nemen. Het Canale Battaglia is geboren.

Het landschap rondom de Colli Euganei.

Een grote waterhuishoudkundige opgave

Het Canale Battaglia werd gegraven tussen 1189 en 1201. Een relatief lange tijd voor een kort kanaal. De opgave was dan ook niet gemakkelijk. Het kanaal is gebouwd zonder sluizen, zodat het tussen dijken boven het landschap kwam te liggen. Daarmee doorsneed het de natuurlijke afwatering uit de Euganische Heuvels. De hoofdwatgangen hiervan moesten onder het kanaal door worden geleid met sifons. Een knap staaltje werk in die tijd. Daarnaast maakte het ontbreken van een sluis tussen het Canale Battaglia en het Canale Bisatto dat deze waterstromen elkaar konden opstuwen. Dit

betekende dat bij Battaglia Terme een overlaat nodig was.

Een economische levensader

In de opeenvolgende eeuwen toonde het kanaal zijn waarde. Er werden stenen vervoerd uit de groeven in de Euganische Heuvels richting Padua en Venetië. Het grote verval van het afwateringssysteem richting de lagune maakte verder dat er molens langs het kanaal ontstonden. Tegelijk met de ontginning van het omliggende land maakte dat er veel gebruik werd gemaakt van het kanaal. Battaglia Terme dankt haar ontwikkeling vrijwel geheel aan het kanaal. Hier konden de goederen worden overgeslagen naar de Rialto om zo via het Canale Vigenzone en het Canale Pontelongo de stad Chioggia te bereiken.

Langs het kanaal in Battaglia Terme.

Villa's langs het kanaal

Vanaf de 15e eeuw gingen rijke stedelingen uit Padua en Venetië zich interesseren voor villa's buiten de stad. Ze wilden in de zomer de warme, drukke en stinkende steden ontvluchten. Het is de beroemde Paduaanse bouwmeester Palladio die hieraan gestalte geeft. Hij verbond de renaissance stijl met de bouwstijl van de klassieke oudheid en had uitgesproken ideeën over hoe een villa in het landschap moest worden gebouwd: "Een villa moet indien mogelijk op een heuvel gebouwd worden omdat dit mooi en gezond is, en gelegen zijn aan een bevaarbare rivier omdat dit handig is, transportkosten drukt

en er mooi uitziet”. Tussen Venetië en Padua komt dit vooral tot uitdrukking langs de Brenta, maar ook het Canale Battaglia was een aantrekkelijke vestigingsplaats. Met de Euganische Heuvels als landschapsdecor en met meerdere badplaatsen in de directe nabijheid ontstonden er meerdere villa's langs dit kanaal.

Aanpassingen aan de moderne tijd

Zo bleef het Canale Battaglia populair en belangrijk voor zowel het transport van goederen als van mensen. Stedelingen mochten graag vertier zoeken op de kanalen en zich vergapen aan de villa's en het landschap. Bij Battaglia Terme wordt de verbinding tussen de Rialto en het kanaal zelfs verder verbeterd. Het is Mussolini die in 1923 hier een nieuwe sluis opent. Het hoogteverschil bedraagt maar liefst 7,4 meter en is daarmee een technisch hoogstandje in die tijd. Nu wordt het kanaal niet meer gebruikt voor het transport van goederen, maar nog altijd is er recreatievaart mogelijk. Nog meer gebruik wordt gemaakt van het oude jaagpad aan de westzijde van het kanaal. Fietzers en wandelaars kunnen zo zonder veel inspanning vanuit Padua de populaire Euganische Heuvels bereiken.

De in verval geraakte Villa Scaravatti.

Langs het Canale Battaglia

Zo'n typische zomerdag

Het zijn van die dagen die zo herkenbaar zijn voor de zomer in het zuiden. We bevinden ons op een kleine plattelandscamping even ten westen van Monselice en de dag kondigt zich blauw en vol met zon aan. Even nog is er nog iets van de vochtige ochtendkoelte voelbaar en is er een warm diep licht zichtbaar, maar je weet het dan al. Het gaat weer een stralende hete dag worden. Het is zo'n dag waarop ik besluit langs het Canale Battaglia te fietsen naar Padua en terug.

Groene koelte

Ik start vanaf de flank van de Euganische Heuvels en rij iets naar het zuiden om het Canale Bisatto op te pakken tussen Este en Monselice. Dit kanaal ligt hier vrij diep in het landschap en lijkt meer op een gekanaliseerde sloot dan op een echt kanaal. Er is niemand op het water en ik vraag me af of het kanaal nog wel bevaarbaar is. De hoogtijdagen van dit kanaal lijken lang voorbij. De flora en fauna stoort zich hier echter niet aan. De oevers zijn weelderig begroeid en overal zoemt het.

Steeds meer bruggen

Het is best prettig fietsen. Langs de westkant van het kanaal loopt een fiets-voetpad. Dit zal zo tot aan Padua blijven. Het uitzicht is overweldigend. Aan de linkerkant de groene glooiende heuvels van de Euganische Heuvels en recht voor me de indrukwekkende kasteelrots van Monselice met het historische stadje aan de voet ervan. Onderweg passeer ik een divers scala aan bruggen: bij Marendole een baileybrug die zo uit de oorlogstijd zou kunnen stammen met pal daarnaast een historische stenen boogbrug (1). Verderop ga ik onder twee moderne spoorbruggen door. Monselice ligt nu aan mijn voeten.

Het Canale Bisatto vlakbij onze camping.

Het stadje Monselice

Monselice is een oude stad en dankt haar bestaan vooral aan de steengroeven in de directe omgeving. Boven de stad torent de Rocca uit (2). Deze imposante berg stond ooit vol met verdedigingswerken. Hier is nu maar een deel van over. Je kunt ze met een mooie wandeling omhoog richting het oude bolwerk nog zien. Ook langs het kanaal imponeert de Rocca het stadsbeeld. Verder valt op dat Monselice niet echt het kanaal als leidende structuur heeft omarmd. De Rocca als militair en later ook kerkelijk centrum was zodanig belangrijk dat het centrale plein van de stad tussen het kanaal en de Rocca in ligt. Hier is ook de 13e eeuwse klokkentoren te vinden met daarachter de middeleeuwse kathedraal.

Kaden en bruggen

Ten noorden van de Via Dante liggen de oude kaden. Waar ooit fabrieken en molens stonden, zijn nu parken en parkeerterreinen te vinden. Een oude schoorsteenromp is alles wat er nog over is van de industrie langs het water. Langs het kanaal wordt nu vooral gewandeld, hard gelopen en gefietst. Het is eigenlijk een drukte van jewelste langs de kade. In die zin wordt het kanaal nog hogelijk gewaardeerd. Met meerdere bruggen op korte afstand van elkaar is er ook genoeg gelegenheid om mooie kanaalgezichten op te doen. De meest noordelijke bruggen zijn overigens fraaie hefbruggen. Nog altijd wil men blijikbaar het kanaal wel bevaarbaar houden.

Rechte stukken

Ik kan niet ontkennen dat kanalen meestal vrij recht zijn, maar na Monselice valt het rechte stuk wel erg op. Het is erg heet, het schelpenpad is smal en de landerijen zijn wat eentonig. Het maakt de tocht gevoelsmatig langer en zwaarder. Veel bijzonder is er niet te zien, alhoewel de Euganische Heuvels aan de westzijde aangenaam blijven om naar te kijken. Deze wijken echter vanaf hier naar het westen, zodat ik steeds meer in een vlakke, enigszins saaie, omgeving kom te rijden. Toch is het langs het kanaal wel vrij groen en lommerrijk. Zodanig zelfs dat je vrijwel niets ziet van de mooie tuinaanleg van villa Emo. Iets noordelijker hiervan stroomt een grote wetering onder het kanaal door. Vanaf hier heb je wel weer mooie uitzichten.

Het kanaal in Monselice.

Het hart van het kanaal

Een paar kilometer later kom ik aan in Battaglia Terme. Dit is een plaatje van een stadje en duidelijk ontstaan aan weerszijden van het kanaal. Alle belangrijke gebouwen staan langs de kade. Het is een schilderachtige plek met fraaie boogbruggen over het kanaal. Hoge muren begeleiden hier het kanaal. Deze muren zijn tussen 1814 en 1818 aangelegd ter bescherming tegen overstromingen. Het kanaalwater kan blijkbaar zo hoog worden opgestuwd dat overstromingen meermaals dreigden. Juist ter voorkoming hiervan is in Battaglia al een bijzondere voorziening gebouwd; een soort van groot schuivenhuis (3) dat overtollig water kan

laten afvloeien naar de lager gelegen Rialto en Canale Vigenzone ten oosten van de stad. Hierachter is ook een klein kanaalmuseum te vinden. Het laat in foto's en maquettes zien hoe het er vroeger aan toe ging op en langs het water.

Indrukwekkende kunstwerken

Aan de noordzijde van Battaglia ligt nog een oude kleine stoomboot (de Pavia) in de berm. Het toont maar aan hoe de gemeenschap nog hecht aan haar kanaal en wat het heeft gebracht. Iets verderop ligt aan de oostzijde de ooit nieuwe sluis uit 1923 (4) die voor een verbinding met de Rialto en Canale Vigenzone zorgt. Het water spuit uit alle sluisdeuren, maar het complex lijkt nog niet buiten gebruik. Het is nu echter rustig op het water, zodat de sluis niet in werking hoeft te komen. Net buiten de sluis ligt een botenverhuur. Je kunt er kleine langwerpige sloepen huren en deze zowel punteren als met riemen voortbewegen. Na een paar honderd meter wacht een nieuwe verrassing. Diep onder het kanaal ligt een gigantische betonnen sifon. Het is de plek waar de Rialto het kanaal onderlangs kruist. Een duistere plek zo vanuit de hoogte.

Een keizerlijk kasteel

Wat vervolgens meteen opvalt is verreweg het grootste bouwwerk langs het kanaal: het kasteel (of villa) van Catajo (5). Dit 16e eeuwse bouwwerk is gebouwd in opdracht van Bourgondische edelen en is later nog gebruikt als keizerlijke badplaats door de Habsburgers. Het kasteel heeft 350 kamers en ligt prachtig met een fraaie brug aan het kanaal. Op de achtergrond zijn in de verte de Euganische Heuvels zichtbaar. Bij een nadere blik blijkt dat het kasteel wel eens betere tijden heeft gekend. Her en der brokkelt het wat af en de brug is voor een groot deel overwoekerd met begroeiing. Je kunt het kasteel nog wel bezichtigen.

De villa van Catajo net buiten Battaglia Terme.

Halverwege Rome

De volgende plaats langs het kanaal is Mezzavia. Deze naam staat voor de locatie ervan, halverwege de weg van Wenen naar Rome. Dat gegeven is dan ook meteen het meest interessante eraan, want er is verder bar weinig te zien in dit kleine dorpje. Gelukkig is er wel een supermarkt, want met temperaturen boven de 30 graden is het dorstig reizen langs het kanaal. Ik ben echter niet de enige gek. Nog altijd fietsen en wandelen er genoeg mensen langs het kanaal. Wel allemaal aan de westzijde, want aan de oostzijde ligt over vrijwel de gehele route een wat drukker autoweg.

De weg van de villa's

Na Mezzavia komt Padua langzaam maar zeker in zicht. Het is langs dit gedeelte dat er vooral villa's langs het kanaal zijn gebouwd. De eerste villa die in het oog springt is de Villa Scaravatti (6). Deze in 1552 gebouwde villa bood eens werk aan 600 mensen die op het land en in de bediening terecht konden. Nu is het een troosteloos uitgerand gebouw. Aan de vorm en omvang van het hoofdgebouw met de karakteristieke toren is nog te zien hoe dit eens een prachtige villa moet zijn geweest, maar enkele branden in de vorige eeuw hebben het tot een object gemaakt waaraan niemand zijn vingers meer wil branden. Een kilometer verderop staat nog wel een villa in al zijn luister fier overeind. Het is de Villa Molin (7). Deze villa is gereedgekomen in 1597 en heeft duidelijke stijlkenmerken van de Villa Rotonda in

Vicenza van Palladio. De eens landschappelijke ligging in een agrarisch gebied is nu wat aangetast door de uitbreidingswijken van Padua, maar nog altijd kan de grandeur van de grote classicistische gevel worden afgelezen.

Zoals het eens was in Battaglia Terme.

Weggemoffeld in troosteloze uitbreidingen

Vanaf de villa Molin is het nog 3 kilometer naar het einde van het kanaal bij de rivier de Bacchiglione. Er gebeurt in die kilometers weinig opvallends. De enkele bruggen zijn functioneel, maar vrij saai. Soms lopen industriële pijpleidingen hoog over het kanaal heen. De begroeiing langs het jaagpad is nog altijd groen en weelderig, maar bijzondere bouwwerken zijn er niet meer te zien. Integendeel. De oostzijde is een aaneenschakeling van lelijke bedrijfspanden, benzinestations en vestigingen van grote winkelketens. Zo nu en dan onderbroken door een wat moderner ogend kantoor of winkelgebouw. Dit is zeker niet het mooie Padua dat je in het centrum vindt.

Een sluis of niet?

En dan eindigt het kanaal in de Bacchiglione. Dit vindt plaats bij de Via Vittorio Veneto. Onder deze weg door stroom het kanaal de rivier in. Het is een open doorvaart, maar aan de zijde van de rivier is wel een keersluis (8) aanwezig waarmee het kanaal van de rivier wordt gescheiden. Deze keersluis kent een grote hefdeur en is visueel best een aardig industrieel kunstwerk. Het is verder niet te zien of onder de weg nog een sluisdeur

aanwezig is, zodat er eventueel geschut kan worden. Het moet haast wel, maar zichtbaar is het niet. Een enkel klein bordje van het waterschap toont een begeleidend plaatje van een schip dat geschut wordt. Gezien de niet heel brede weg, zou dit betekenen dat er enkel kleine sloepen en motorjachten door kunnen. Ik heb de pech dat er nu geen schip deze kant op wil. Ik vind het mooi geweest en ga weer terug naar Monselice. Het zal nog een lange hete tocht worden.

De nieuwe sluis bij Battaglia Terme.

Literatuur

- Vallerani, Francesco, *Between the Euganean Hills and the Venetian Lagoon*; from the museum of navigation tot sustainable toerism, Regione del Veneto, december 2013.

